

STIGMA TOTALITARIZMA

ANTITOTALITARNI DISKURS
U FUNKCIJI DISKREDITACIJE
LEVICE

AKO, Novi Sad 2014.

Zbornik tekstova: Stigma totalitarizma – antitotalitarni diskurs u funkciji
diskreditacije levice

*

IZDAVAČ

Alternativna kulturna organizacija (AKO), Novi Sad

*

UREDNICI

Mr Milivoj Bešlin

Vojislav Martinov

*

RECENZENTI

Dr Momir Samardžić

Dr Milovan Pisarri

*

LEKTURA

Bojana Janjušević

*

PREVODI SA ENGLESKOG

Sava Kuzmanović

*

DIZAJN KORICA

Daško Milinović

*

PRELOM

Branka Žarković

*

ŠTAMPA

ZOLA štampa, Novi Sad

*

TIRAŽ

300

*

Projekat realizovan uz podršku Rosa Luxemburg Stiftung –
Southeast Europe

CIP - Каталогизacija u publikaciji
Библиотека Матице српске, Нови Сад

321.64(4)(082)

329.18(082)

329.15(082)

930.1(497.1)(082)

STIGMA totalitarizma : antitotalitarni diskurs u funkciji diskreditacije levice / [urednici Milivoj Bešlin, Vojislav Martinov ; prevodi sa engleskog Sava Kuzmanović]. - Novi Sad : Alternativna kulturna organizacija, 2014 (Novi Sad : Zola štampa). - 148 str. ; 21 cm
Deo teksta preveden sa engl. jezika. - Tiraž 300. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija uz pojedine radove.

ISBN 978-86-80150-00-0 (broš.)

a) Тоталитаризам - Европа - Зборници b) Фашизам - Зборници c) Комунизам - Зборници d)
Историографија - Ревизионизам - Југославија - Зборници

COBISS.SR-ID 291770119

Predgovor	7
Uvod: Psovka za prošlost	9
„Čitanje između redova“	14
- Rezolucija Saveta Evrope (1096) o merama za demontiranje nasleđa bivših komunističkih totalitarnih sistema.....	15
- Rezolucija Saveta Evrope (1481) o potrebi za međunarodnom osudom zločina totalitarnih komunističkih režima.....	19
- Deklaracija Evropskog parlamenta o proglašavanju 23. avgusta kao Evropskog dana sećanja na žrtve staljinizma i nacizma.....	21
- Rezolucija Evropskog parlamenta o evropskoj savesti i totalitarizmu.....	23
- Srećko Pulig / Prikrivena Obznana.....	27
- Srđan Milošević / Antitotalitarna posla.....	33
„Pojam i ideologija“	38
- Ivica Mladenović / Antitotalitarizam kao ideologija: kritička perspektiva.....	39
- Wolfgang Wippermann / Totalitarni sistem: o kritici ideologije totalitarizma.....	63
„Antitotalitarni revizionizam“	70
- Primož Krašovec / Svi antikomunisti su tigrovi od papira.....	71
- Milan Radanović / Ekonomija groba: Odnos prema nasleđu Drugog svetskog rata i jugoslovenske revolucije u službenoj politici sećanja postsocijalističke Srbije, 1991-2011.....	79
- Dragan Markovina / Dvostruki revizionizam i politika ekvidistance: nove tendencije odnosa prema prošlosti u Hrvatskoj.....	91
„Totalitarna stigma u polju kulture“	106
- Boris Buden / Budućnost: utopija nakon kraja utopije.....	107
- Olga Manojlović Pintar / Muzeji komunizma: nostalgija, banalizacija, kriminalizacija socijalističke prošlosti.....	129
„Totalitarizam i smrt“	136
- Todor Kuljić / Smrt kod leve i desnice: prilog kritici antitotalitarne tanatologije.....	137

Antitotalitarna posla

Srđan Milošević

Evropska kultura sećanja izmestila se, bar od sredine prve decenije 21. veka, iz moralno jasne i istorijski posve opravdane antifašističke paradigme (u raznim varijacijama i u različitom stepenu prisutne u evropskom identitetu) u maglovitu i neistoričnu antitotalitarnu paradigmu. Za pomenuti zaokret u evropskoj kulturi sećanja pronađeno je i "istorijsko utemeljenje" i u ovom tekstu upravo je ono u središtu pažnje.

Naime, poslednjih godina posebno su popularna politizovana i, razume se, "neideologizovana" tumačenja u kojima se ingeniozno tvrdi da je sporazumom Ribentrop-Molotov od 23. avgusta 1939. godine bio zapravo savez između Nemačke i SSSR, dva totalitarna "brata blizanca", kao i da je Drugi svetski rat počeo invazijom na Poljsku od strane Nemačke i njenog saveznika - SSSR. Bez obzira na svu neistoričnost takvog stava, njemu je data svojevrсна satisfakcija i u Evropskom parlamentu, koji je posebnom rezolucijom proglasio 23. avgust za Dan sećanja na žrtve staljinizma i nacizma (nimalo slučajno redovno preimenovanom u Dan sećanja na žrtve totalitarnih režima), komemorišući na dan kada je potpisan sporazum Ribentrop-Molotov žrtve pomenuta dva sistema.

Naravno, upadljivo je savremeno ćutanje o držanju vlada evropskih zemalja s kraja tridesetih godina i u toku rata, pri čemu ne mislim na Minhenski sporazum iz 1938. godine, kojim su zapadne sile kao „na tacni“ predale Hitleru Čehoslovačku; i ne mislim na uporno odbijanje od strane Engleske i Francuske sovjetskih predloga za zajedničko delovanje protiv Nemačke; i ne mislim na profašističke i potonje kvislinške režime istočnoevropskih država, već imam u vidu upravo stavove vlada zapadnih i nekih drugih evropskih zemalja prema sovjetskoj invaziji Poljske iz 1939. godine. A stavovi tih vlada bili su uglavnom jedinstveni - potez Sovjetskog Saveza uperen je protiv Nemačke.

Naime, u kontekstu rata koji je otpočeo (a to je jedini relevantan kontekst), taj sovjetski postupak uglavnom je naišao na oprezan pa i odobravajući stav (posebno u SAD), premda su Velika Britanija i Francuska, zvanično (ali veoma blago), izrazile protest kod sovjetske vlade zbog čina koji je, nesumnjivo, zaista predstavljao kršenje međunarodnih normi. Ipak, u to vreme, niko više nije ozbiljno verovao u načelo suvereniteta, a tome su velikoduš-

no doprinele sve tadašnje velike sile, uključujući i Veliku Britaniju i Francusku, koje su, faktički, bile saučesnici i u Anšlusu i u „ubistvu“ Čehoslovačke i uopšte u Hitlerovom vrtoglavom uspehu u spoljnopolitičkim pitanjima. Štaviše, SSSR je bio poslednja evropska velika sila koja se uključila u to nečasno kolo besprizornog gaženja suvereniteta i trgovine tuđim teritorijama.

Bilo kako bilo, ondašnje vlade evropskih država su se prema novonastaloj situaciji (ulazak sovjetskih trupa u Poljsku) postavile oprezno i, najblaže rečeno – pomirljivo. O tome svedoče brojna dokumenta iz septembra 1939. godine, između ostalog i ona koja su objavljena u zbirci Foreign Relations of the United States (Međunarodni odnosi Sjedinjenih Država). Pri tome, nije bez značaja istaći da je poglavlje u kojem su objavljeni dokumenti o zasedanju dela poljske teritorije od strane sovjetskih trupa septembra 1939. godine naslovljeno Intervention of the Soviet Union in Poland (Intervencija Sovjetskog Saveza u Poljskoj), i to u zbirci dokumenata objavljenoj u SAD u jeku Hladnog rata, 1956. godine, u zvaničnom državnom projektu publikovanja dokumenata (izdanje Government Printing Office). Ne dakle agresija, ne ni invazija, ne ni okupacija već – intervencija. Istim pojmom akcija sovjetskih trupa označena je i u izdanju stenografskih beleški sa zasedanja britanskog parlamenta (Hansard).

Ovom prilikom predočiću samo nekoliko primera iz ondašnje diplomatije, koji verno odslikavaju stanovišta nekih evropskih i američkih zvaničnika o ovom problemu:

Iako je bila neprijatno iznenađena postupkom Sovjeta, francuska vlada je smatrala da je „presecanje komunikacija između Poljske i Rumunije od strane sovjetske vlade izvedeno kako bi se sprečio nemački napad na Rumuniju pošto sovjetska vlada strepi od toga da na crnomorskoj obali dobije Nemačku“. I britanska diplomatija je oprezno rezonovala da je sovjetska invazija Poljske „otvorena za više od jedne interpretacije“, ističući da se „Rusija možda uznemirila zbog brzine nemačkog napredovanja i sopstvenom akcijom upozorila Nemačku da se drži dalje od Rumunije“. No, čak i da nije tako, smatrali su Britanci, čak i da Sovjeti deluju u dogovoru sa Nemačkom (tada se nije znalo za tajne anekse sporazuma Ribentrop-Molotov) Britanci su smatrali da „kakavgod tajni sporazum da je pridodat nemačko-ruskom sporazumu u pogledu podele Poljske ili čak vojnog saveza, smatra se neverovatnim da Rusija može da posmatra nemačko napredovanje ka Balkanu drugačije nego sa najvećom zabrinutošću“. No, trebalo je da prođe samo nedelja dana od sovjetske intervencije u Poljskoj da britanski ministar spoljnih poslova Halifaks uvidi da „g. Hitler i nije prošao tako dobro kao što je mislio sklappajući sporazum o nenapadanju sa Rusima“ budući da je očigledno „da Nemci preuzimaju dvostruki teret na sebe“ (misli na uklještenost između zapadnih saveznika i SSSR).

Ni balkanske zemlje, primera radi, nisu imale prevelikih problema sa sovjetskim postupkom u Poljskoj. U izveštaju američkog ambasadora Artura Lejna iz Beograda, o sastanku sa knezom Pavlom, Lejn svedoči da čak ni knez Pavle, pored dobro poznatog izraženog antikomunizma, nije dozvolio sebi da bude baš toliko zaslepljen kao neki sadašnji interpretatori istorije: Naprotiv, on je čak ukazao na to „da je možda poželjnije imati na rumunskoj granici Rusiju nego Nemačku“. Knez Pavle se čak složio sa mišljenjem američkog diplomate da je „sovjetska invazija Poljske pre u funkciji zaustavljanja nego pružanja pomoći Nemačkoj“. Ambasador Lejn je zatim ocenio da je „veoma značajno što Princ Regent, čije su antipatije za sovjetski režim dobro poznate, sada ipak zauzima stanovište da je u skladu sa interesima Jugoslavije da na granici Rumunije ima sovjetske pre nego nemačke trupe“. Iako su jugoslovenski zvaničnici bili uvereni da je sve dogovoreno između Sovjeta i Nemaca, ambasador Lejn je bio „zadovoljan“ što može da javi svojoj vladi da u Jugoslaviji veruju „da je sovjetski postupak bio usmeren protiv daljeg napredovanja Nemačke prema istoku“, čime su se američko i jugoslovensko stanovište približili. I bugarski premijer je priznavao da, „ma koliko da je teško opravdavati invaziju Poljske, Rusija ipak nije mogla da dopusti rizik da pusti Nemačku dalje na istok“.

Izostanak oštrije reakcije zapadnih vlada na sovjetsku okupaciju poljske teritorije izraz je, sa jedne strane, pragmatičnosti, razumljive u trenutku kada je već otpočeo rat protiv Nemačke pa se ne želi otvaranje još jednog fronta, ali i jednog samorazumljivog uviđanja da nikakvog stabilnog i trajnog sporazuma ne može biti između interesa SSSR i nemačkog Rajha, u čemu čak nije moralo biti presudno (ali je svakako bilo veoma značajno) to što su se u ovim zemljama na vlasti nalazili antipodski suprotstavljeni ideološki sistemi. Ovakvih i sličnih diplomatskih ocena, uglavnom unisonih, ima veoma mnogo, tako da za onoga ko poznaje istoriju epohe u svojoj dinamičnosti, ostaje samo ironijska distanca prema neistoričnosti današnjih interpretacija koje „na silu boga“ teže ka tome da istorijsku stvarnost pojednostave do banalnosti i uklope u svoje ideološke antikomunističke seme.

Razume se, nikome više nije u fokusu istorijsko iskustvo. Ono se samo upotrebljava u konfrontacijama u kojima su danas „u igri“ drugačiji motivi i razlozi: u očima mnogih na Zapadu reinkarnacija Hitlera i totalitarizma je ruski predsednik Putin, što, doduše, otvara pitanje zašto nije upotrebljena paralela sa podjednako totalitarnim Staljinom. Pri tome, nije bez značaja ni činjenica da se i u savremenoj Rusiji odigrava bizarni istorioidni igrokaz: srasli su poststaljinizam i agresivni ruski (treba li posebno naglašavati, takođe antikomunistički) nacionalizam u svojevršni ideološki mutljag, sa antizapadnjaštvom kao glavnim sastojkom i posezanjem za izgubljenom moći kao glavnim motivom, što sve skupa putinovska Rusija prodaje kao antifašizam.

Svim ovim nasiljem nad istorijom potvrđuje se jedino nemogućnost da politikom uzurpirano mišljenje prošlosti deluje kao koristan sadržaj kritičke misli. Naprotiv – reč je o opasnoj utilitarizaciji. Uklopljena, naime, u popularne stereotipe, generišući ih ili podržavajući, takva interpretacija prošlosti nesumnjivo je politički upotrebljiva, ali u sazajnom i širem, civilizacijskom smislu, ona postaje ne samo beskorisna, već i štetna. Antikomunizam je u istočnoevropskim zemljama jedino doprinomio bujanju nacionalizma, do fašističkih razmera, za šta je besmislena i nadasve neistorična antitotalitarna paradigma poslužila, tu i tamo, kao “korisna budala”.

Sa druge strane, mnogo više nego kao ekvidistanca prema komunizmu i fašizmu, antitotalitana paradigma je Zapadu poslužila kao bizarno ideološko oružje u trenutku kada se u Rusiji dešavala ništa manje bizarna involucija ka novom autoritarizmu i svojevrsna težnja ka renovatio imperii. Tako se došlo u situaciju da su i savremeni evropski “antitotalitarizam” i savremeni ruski “antifašizam” rezultante potpunog ignorisanja elementarnih istorijskih činjenica, namerne proizvodnje konfuzije i maštovitih zahvata u novom kreiranju identiteta, kako nacionalnih, tako i evropskog.

Ipak, ovakvo ignorisanje prošlosti, njeno prilagođavanje i novo tumačenje, pokušaji spajanja nespojivog i razdvajanja neodvojivog, ne samo da je neuverljivo, već je i beskrajno neinteligentno. Ali podstaknuto iz sfere politike, dekretima i rezolucijama oktroisano iz birokratskih centara moći, to ignorisanje i prekranje prošlosti nipošto nije naivna igra, osobito kada se sve odigrava kao deo šire konfrontacije u kojoj je borba za interpretaciju prošlosti tek sredstvo legitimizacije sopstvene, na svaki način upitne pozicije. A ne bi bio prvi put u istoriji da u borbi za interpretaciju prošlosti, pritisnuta političkim stegama, muza Klio odcvili svoju kakofoničnu labudovu pesmu i onda začuti. Zajedno sa ostalim muzama...

*Napomena: Tekst objavljen na sajtu „Peščanik“
4. septembra 2014. Tekst prenosimo uz dozvolu autora.*